

RIKARDO ARREGI ETA JAKIN: 25 URTE

25 urte da Rikardo Arregik gure artetik aldegin zuena. Abaguneaz baliatuz komunikabideetan Rikardori egin zaizkion gorazarre eta txaloak ez dira hark merezi gabeak. Gehiago ere merezi du, eta badugu egingo zaion esperantzarik.

Nola isilik egon *Jakin*? Duela 25 urte, 1969a, urte beltza izan zen *Jakin*-entzat. «Bi heriotza izan ditu *Jakin*-ek 1969an», idatzi zuen *Jakin* taldeak 1981eko 21. zenbaki extran. «Bata, Rikardo Arregirena, uztailaren 10ean, bide-istripuz; eta bigarrena, aldizkariarena berarena, abuztuaren 29ko debekuz». Rikardoren heriotzarekin aski ez balute bezala, honen plataforma eta pentsamendu-tresna zuen aldizkaria ere desagertarazi egiten dute. *Jakin*-en debekuak Rikardorekin uste baino zerikusi handiagoa du, hain zuzen ere Rikardok amestu eta

indarrean jarri zuen aldizkari-mota baita aginte frankistak desegiten duena.

RIKARDO ARREGI, JAKINLARI

«Jakinari»: honelaxe izendatzen zuen beren burua *Jakin* aldizkariaren lehen aldiko lankideek eratzten zuten lantaldeak. («Jakinari» izateak zera esan nahi zuen: gazte izatea, 56.eko belaunaldiko partaidea, euskara eta euskal kultura berritu eta modernotu nahi izatea, ideia berrietara emana izatea).

Rikardo Arregik bere burua «jakinari»tzat zuen, eta berak harro zioenez «aspaldi batean JAKIN'erako idatzi nuen artikulua batean ikusi nuen lehendabizikoz nere izena inprimaturik». (ZA, 1966, garagarrilak 28).

Rikardok aipatzen duen idazlan hori *Jakin* 15.ean, 1961ean, atera zen: «Balmes eta Kant jakinduriaren asieran».

Gerra, dozena t'erditik gora aldiz idatzi zuen *Jakin*-en, luze eta motz. Gure aldizkarian publikatu zituen garaiko euskaldungoa astindu zuten bere saio sonatuak: «Sozialismoa modan dago» (24 zenb., 1967), «Ezkertiar berriak» (25 eta 26 zenb., 1967), «Euskaltzaileen jainkoa ill behar dugu» (27-28 zenb., 1968). Saio haiek oso garrantzizkoak izan ziren bere garaian. Gerraosteko lehen belaunaldiaren zenbait alderdi nagusi ezin hobekiago laburbildu, formulatu eta azaldu baitzituen Rikardo Arregik artikulua horietan.

Rikardoren alderdi horiek, bere saiogintza, bere kazetaritza, etab., gutxi edo asko ezagunak dira eta jendearen eskura daude. Gutxiago ezagutzen den bere «jakinari»tasuna azpimarratu nahi dugu hemen.

RIKARDOREN GOGOKO ALDIZKARIA

Jakin-ek bere lehen hamar urteak egiten dituela eta, Joxe Azurmendik idazten ditu sarrera-orrialdeak. 1966an gaude. Iraganaren zenbait datu eta azalpen eman eta gero, «geroari

begira» atalburuan hartu beharreko bideetaz ari da Joxe Azurmendi.

Azken puntu honi heltzen dio Rikardok *Zeruko Argia*-n (1966.garagarrilla.28). Hiru bide posible ikusten dizkio *Jakin*-i, baina bat aukeratzen du berak. Hona bideak eta aukera:

JAKIN zertarako jaio zen ikusirik eta bere asmoak zer ziran ikusirik nik uste dut iru posibilidade auen artean egin behar duela aukera:

1.- Gaur egun JAKIN'en idazten duten nahiko laiko, baiñan ez dugu ahaztu behar aldizkariaren zuzendaritza prailleen eskuetan daudela. Jose Azurmendi'k dio egin ditekela sakristi usairik gabeko theologi berri bat. Ni ere ortan nago ta ori uste dut JAKIN' ek duen posibilidade bat. Euskalerrria'k ainbeste apaiz eta aiñ jakintsuak izanik ez ditu euskaldun bezela theologiaren prolemak pentsatu. Ori izan ditekete posibilidadea. Baiñan ba dakit JAKIN'ek ez duela bide au bakarria artuko ta ontan geldituko. Era guztietara pentsatu behar dela uste dut.

2.- JAKIN izan ditekete euskaldun katoliko pentsamentuaren aldizkaria ta gaurkoz orrelako zerbait dela esan behar. Ba dakit ez dela erabat konfesionala, baiñan existentzialismoaren soroan egiñikako sarrera txiki batzuek alde batera utzirik ez dut uste gehiago egin danik. Au da behar ba da JAKIN' ek duen biderik atsegingarriena.

3.- Jose Azurmendi'k dio JAKIN'ek herriarekin bizi nahi duela, herriaren prolemak bizi ta pentsatu nahi dituela. Ortarako beharrezkoa errealidadea bizi nahi baldin badugu beiñepeñ, beste ideialogiako jendeekin itzegitea. Ori izan ditekete irugarren aukera, ideialogi guztietako katoliko edo ez, jendeen arteko elkar izketarako aldizkaria, Euskalerrriari buruz. Au da biderik zailena eta arantzaz josia, baiñan benetakoa. Posible ote da? Era guztietako katolikoak ez lukete ahaztu behar bentajarekin jokutzen dutela gaurko zirkunstantzietan».

Hiru alternatiba hauen aurrean *Jakin*-ek badaki hirugarrena dela berea. Eta horrelaxe erabakitzen du.

Aipatu testu hori 1966an idatzi zuen Rikardok. Hurrengo urtean, proposaturiko plataforma ireki eta moderno hori prak-

tikatzen hasten da, *Jakin*eko buruzagitzatik. Lantalde honen gogoia, izpiritua eta asmogintza ulertzeko *Jakin* 34. zenbakiko «Sarrera-Editoriala» da eredurik hoberena. Batzorde orohar-tzaile, koordinatzaile eta planifikatzaile gisa funtzionatu nahi zuen *Jakin*-ek, bereziki Rikardok. Editorial horretako ideia nagusiak bere-bereak dira, hala nola, idazleen elkartearena, editorialen liburu-politikarena eta alfabetatzearena. *Jakin*-ek, Rikardo Arregi-ekin eta Karlos Santamariarekin, hiru mailatan egituratu beharra ikusten zuen euskal kulturgintza: Euskal-tzaindia gidari; idazleen elkartearen produzitzaile; eta alfabetatzearen hedatzaile: «Alfabetatzearen bitartez Euskal Unibertsitate herriartu behar dugu».

Euskal kultura (eta honekin batean abertzaletasuna eta euskaltzaleatasuna bere osoan) berritzeko eta bizkortzeko planteamenduak dira nagusi etapa honetako aldizkariaren gai nagusietan ere, hurrenez hurren, «Jakintza berria», «Euskal Herriko hiru hereje» (Baroja, Unamuno, Salaberria), «Euskera idatziaz arnabatasuna», «Lehen karlistada», «Euskal Kultura» eta «Gaurko pentsalari bat» (Marcuse).

Garai hura gogoratuz, *Jakin* taldeak, bere 25. urtegarre-nean, idatzi zuena hona ekartzea iruditzen zaigu egokiena:

«Hogeitabost urtegarren honetan, bihoazkio zortzi urte oparoz lankide eta zuzendalkide argi bezain bizkor izan genuen Rikardori *Jakin*-en oroipena eta omenaldia. Bere pertsonalitate bortitzaren marka ezarri dio betiko aldizkariari. Rikardo, izan ere, *Jakin*-en «sortu» zen, aldizkari honetan estreinatu zuen luma 1961an, harrez gero beti gure bileretan izateko; *Jakin*-en produktu tipiko bat zen, kulturgintzaren bere kontzepzioan adina, bere akats eta guzi (literaturaren gutxiespenean adibidez), bere ekipoaren eta ekipo lanaren obsesioan, eta oinarritzko beste hainbat ikus eta planteamoldetan euskal kulturari buruz. Ez da gutxiago aldizkariak Rikardori, haren dinamismoari eta ideia jarioari, zor diona. Bion historiak elkar josita geratu dira betikotz». (*Jakin* 21, zenbaki extra)

JAKIN-EN HERIOTZA ADMINISTRATIBOA

Rikarb 1969ko uztailean hil zen. Bere *Jakin*-ek irauin zuen. Hilabete bat gehiago bakarrik, ordea. Abuztuaren 29an, oporetan, aldizkaria isteko agindua jaso genuen Madriletik.

Fragaren Ministerioak debekatzen duen *Jakin* ez da Arantzazukoa, kalera jaitsia zena baizik. Fraga Ministroak eta Ugarte Donostiako Delegatuak debekatzen duten *Jakin* ez da Balmes eta Kant-en jakinduriaz ari dena, baizik eta, sozialismoa modan dagoela eta euskaltzaleen Jainkoa hil behar dela aldarrikatzen duena.

Jakin, artean, Arantzazukoa zen izan. Ikasle teologoien aldizkaria, gainera. Zentsuraren erreinuan bestela ezina zelako, gaien aldetik eta idazleen aldetik mugatua zen oso. Hau da, teologia, filosofia, kultura zen bere eremu bakarra. Eta Arantzazuko ikasleek bakarrik idatz zezaketen. *De facto*, muga horiek ez ziren sekula gorde. Eta hori bazekien Administrazioak. Bazekien, hortaz, nahi zuenean erabaki administratibo hutsez geldituz zezakeela aldizkaria. Horrela jokatu ohi zuen frankismoak. Euskarazko aldizkari normalizatu bat, informazio orokorrekoa adibidez, ez zen posible frankismoan. *Anaitasuna* eta *Zeruko Argia* ere ez ziren informazio orokorrekoak eta ezin zuten, kasurako, politika-gairik aipatu. Administrazioaren esku zegoen bada, beti ere, edozein euskal aldizkari. Agintearen ustetan «desbideraketarik» gertatzen zenean, erregistroa kendu, eta kitto.

Testuinguru horretan ulertu behar da *Jakin*-ekin gertatua. Debekua baino urtebete lehenago, 1968ko martxoan, Ugarte Donostiako Delegatuak abisua pasea zion Ministro jaunari: «Ocurre que en todos los números y muy especialmente en este último, los principales colaboradores son personas ajenas a la Orden y que, además pueden considerarse entre los progresistas más avanzados del País.

Caracteriza a esta publicación, en la mayoría de sus trabajos, estudios sobre el socialismo y marxismo, no tanto en lo que pudiera tener de conexión con la teología y la filosofía de un Seminario sino el socialismo y marxismo práctico de los países de la órbita rusa».

Urte bereko uztailean beste ohar batean honela kalifikatzen da Madrileko bertako zentsura-bulegotan gure aldizkaria:

«La revista JAKIN, tanto en este número como en el anterior, ha dejado de ser una publicación para los teólogos de la Orden Franciscana. Parece más bien, por los temas que toca y por los artículos, un intento de convertir esta publicación en una revista para intelectuales, con tendencia socialista dentro de un vasquismo a ultranza».

Abisu hauek, halere, ez zuten une horretan horren ondorio txarrik izan. «Amonestación verbal» eta kitto. Baina paper solte batean —eta eskuratu ahal izan dugu gero— kontsigna garbi bat agertzen da: «*Darles cuerda para que ellos mismos se ahorquen*». Zorionez edo zoritxarrez, Ministerioko barne-erabaki horren berririk ez genuen guk orduan. Eta aurrera segitu genuen, erregimenaren ustezko malgutasunean sinestuz ez bada ere hartaz baliatuz. Harik eta hurrengo urtean Damoklesen ezpata gainera erori zitzaigun arte. Ez zigorrik, ez epaiketarik izan genuen. Sinpleki, erregistrotik ezabatu zuten *Jakin*, argitaratzeko eskubide guztiak, betirako (bere ustez) kenduz.

Birritan hil zen Rikardo 1969an. Bera, pertsona. Eta bere hazia, bere lana, bere plataforma, *Jakin*.